

akademický rok 2018

Diplomová práce – posudek oponenta

Jméno a příjmení studenta, vč. titulů: Michal Čepelka

Název práce: Formáty lži

Slovní hodnocení:

„Lež má dlouhé nohy“ *Eduardo de Filippo*

Diplomant Michal Čepelka předkládá komisi svou závěrečnou práci, jejíž podstatou je fiktivní reklamní kampaň na neexistující výrobek kombinující prvky detektoru lži a powerbanky – technologii LIE, proměňující klientovy lži v elektrickou energii. Vypadá jako malé bílé oblé (poněkud omydlené) mejdlíčko, které se vejde do dlaně. Svou bělostí a minimalistickým designem, ale také skutečností, že jej můžete nosit (nosíte) denně u sebe, evokuje mýtický svět komerčně úspěšného iphone, legendární firmy Apple. Zatímco iphone elektrickou energii potřebuje, tahle věc energii vyrábí.

Čepelkou (fiktivně) nabízený produkt spadá do kategorie, která se v současné popkultuře označuje anglickým termínem *gadget*, česky to lze přeložit jako *vychytávka* nebo *udělátko*. Gadget je většinou drobný přístroj nebo zařízení, které majitel může lehce nosit při sobě, dobře vypadá a má přitom nějakou šikovnou, inovativně pojatou užitkovou funkci. Gadgets jsou dnes velkým fenoménem, zejména na internetu. Existují desítky e-shopů, které se na ně zaměřují, gadgets skvěle poslouží jako dárky. Jsou objektem módních vln, jejich používání se šíří jako ukázkové dawkinsové memy (virulentní informace), přitom jsou paradoxně nabízeny a vnímány jako vyjádření „individuality“, „svobody“ a „nezávislosti“ jejich nositele. Jsou, alespoň v díce obchodníků, kteří je prodávají, nesmírně důležité a potřebné, vtipné. Nicméně, až do jejich koupě jsme se bez nich docela dobře obešli. Jsou příkladem vytváření falešných apetencí. V jistém smyslu lze gadgets vnímat jako symptomatický příznak společnosti pozdního liberálního kapitalismu.

V roce 1936 napsal Karel Čapek krátkou povídku Vynálezce. Autor formou monologu dobového „marketingového experta“ nabízí nejroztodivnější hypotetické absurdní vynálezy, které „chybějí na trhu“ a mají tudíž komerční potenciál. Jsou to vlastně takové dobové gadgety: *Mlčka*, *vadítko*, *vyrušovadlo*, *padátko*, *kácedlo*, *lomozítko*, *chybovačka*, *bloudítko*, *samoztrat*, *pohřešovač*, *padostroj* nebo *nudírna* jsou jen malou ukázkou z Čapkova portfolia neologismů. Povídka je uvedena krátkou meditací nad potřebou jasně dané metody ve věci vynalézání. Ta jeho spočívá v otočení souslednosti úkonů běžné metody – namísto postupného vynalézání a pojmenování vynálezu Čapek navrhuje obrácený postup – vynalézat nejdříve jména vynálezů a pak teprve vynalézat samotné vynálezy. Hmota následuje ducha – od slov k věcem. Přes zjevnou Čapkovu ironii vůči manipulativním metodám jazykového stylu obchodního cestujícího lze povídku interpretovat nejen jako kritiku nepoctivých obchodníků, ale také jako oslavu poezie každodennosti, krásy jazyka, bezbřehosti fantazie.

Na Čapkovu povídku jsem si vzpomněl, když v roce 1998 můj tehdejší spolužák z Knížákova ateliéru, Krištof Kintera, pracoval na sérii zbytečných nesmyslných spotřebičů. Měl pro ně vymyšleny rafinované fiktivní značky (*Normax de luxe*, *Propero Noner*), včetně graficky pěkně vyvedených logotypů a kompletního zpracování designu krabice (evokující designem teleshopingové kuchyňské vybavení). Kinterův spotřebič se zapojil do zásuvky a... nedělal nic. Pouze spotřebovával elektrickou energii. Podobně jako Čapkova elektrická *mlčka*.

O mnoho let později jsem se kurátorsky podílel na výstavě, při níž sochař Stanislav Zámečník pomocí malého motorku poháněl ohromnou vrtuli z větrné elektrárny zavěšenou na oblouku železničního mostu. Namísto toho, aby vrtule v duchu svého poslání vyráběla elektrickou energii, naopak ji pro svůj pohyb spotřebovávala a produkovala (pod mostem poněkud zbytečný) vítr.

Téma fantastického stroje se objevuje také v historii světového umění. Můžeme vzpomenout Duchampův Mlýnek na čokoládu a další přízračné mechanismy dadaistického

inženýra. Můžeme se ponořit ještě hlouběji do minulosti k Leonardovi da Vinci, k jeho nákresem tanků, helikoptér a dalších tajemných strojů. Řadu dokumentů se renesanční mistr z nejrůznějších důvodů snažil utajit, takže používal neviditelné inkousty, zrcadlové písmo, šifry. Leonardo stejně jako Čepelka pracoval s pravdou kreativně.

Projekt Michala Čepelky můžeme nahlédnout také z hlediska Kunderova konceptu „*imagologie*“, specifické disciplíny zabývající se produkcí obrazů. Imagologie podle Kundery nahradila ideologii. Kundera imagologii a imagology popsal ve svém slavném románu Nesmrtelnost. *„Ideologie byly jako obrovská kola v zákulisí, která se točila a uváděla do pohybu války, revoluce, reformy. Imagologická kola se otáčejí a na historii to nemá žádný vliv. Ideologie válčily jedna s druhou a každá z nich byla s to naplnit svým myšlením celou epochu. Imagologie organizuje sama mírumilovné střídání svých systémů ve svižném rytmu sezón.“*

Zmíněné chaotické odkazy z dávné i nedávné historie umění a literatury se mi vybavovaly jako první, když jsem se seznamoval s podstatou diplomního projektu Michala Čepelky. Můžeme říci, že téma, kterým se Michal ve své práci zabývá, je v kultuře nějakým způsobem dlouhodobě přítomné, ba až klasické. Mění se sociální a technologické podmínky, s tím se současně proměňuje jazyk, kterým je řečené téma zpracováváno, aby se v závislosti na něm změnila i zpráva, kterou umělec o své době podává. *Medium is a message*, řekl (by) Marshall McLuhan. Povaha média podmiňuje podobu podávané zprávy. U Čepelky, porovnáme-li si jeho práci se jmenovanými „klasiky“, tento vztah vidíme zcela názorně.

Projekt Michala Čepelky bezpochyby rezonuje s celou řadou výsostně aktuálních témat – kritizovaným vzestupem soukromých politických stran, hrozbou ekologické katastrofy, nenáviděnými „šmejčovskými“ podomními obchodníky, diskusí o nové roli náboženství a církví, především však s hojně propíranými mediálními fenomény *fake-news* a *post-truth*. Zmíněné jevy nejsou nové, naopak, mění se jen akcenty, existující věci dostávají nová (dobře znějící) jména. Michal téma manipulace zpracoval v duchu světa, který jej

obklopuje. Používá médium videa, respektive reklamního spotu. Autor použil jazyk reklamy, která jej současně živí. Nejen z tohoto důvodu vnímám Michalovu práci jako zdravě kritickou sebereflexi vlastní sociální situace i reklamní profese jako takové. Na druhou stranu bychom asi od člověka pracujícího v oboru těžko mohli čekat jednoznačně radikální odmítnutí reklamy. Michal Čepelka spíš váhavě přemítá nad komplikovanými etickými otázkami, snad si trochu racionalizuje svou roli ve složité a rozporné společnosti. Textová část i opakované setkání s diplomantem mě v každém případě přesvědčily, že Michal téma zodpovědně promyslel a leccos si také k danému tématu vyhledal v literatuře. Díky své profesi (imagologa) byl Michal schopen spot propagující powerbanku zpracovat autentickým a poučeným reklamním jazykem. Zároveň si udržel jistý odstup a lehkost. Nejednoznačnost etického vyznění díla (jedná se o kritiku lži, nebo bohapustou afirmaci?), která může provokovat, považuji po uvážení (právě kvůli jisté provokativnosti) za pozitivní aspekt práce. Michal ve své fikci pojímá lež jako instituci. Pomyslně vrší lži na sebe. Představuje nám lživou reklamu na přístroj poháněný lží. Další důležitý rozměr získává práce při vědomí, že Čepelkův projekt není ohraničen stěnami výstavní síně, ale pokračuje také na internetu, na sociálních sítích – z těchto subkultur koneckonců Michalova práce minimálně zčásti vychází. Přitom je mi sympatické, že se galerijní prezentace neomezuje na videoprojekci, ale součástí hry na elegantní showroom je také vitrína s „prototypem“ Michalova gadgetu. Snad bude i nějaká předváděčka! U podobného druhu simulací osobně vždy ocením, do jaké míry je fikce důsledná. Tady stále cítím jisté limity. Myslím si proto, a skromně autorovi doporučuji, aby projekt po obdržení diplomu hned neodkládal, ale pokračoval v něm a svou fikci rozpracoval (zejména na internetu) do komplexnějšího tyjátru.

Přes tuto drobnou výhradu navrhuji propůjčit Michalu Čepelkovi titul Magistr Umění a hodnotím jeho práci stupněm výborně.

Otázky k rozpravě: Jedná se o kritiku lži, nebo bohapustou afirmaci?

Závěrečné hodnocení: Přes drobné výhrady navrhuji propůjčit Michalu Čepelkovi titul Magistr umění a hodnotím jeho práci stupněm výborně.

Návrh klasifikace: výborně

Posudek vypracoval(a): Milan Mikuláščík

Datum: 6. 5. 2018

Podpis: